

14.4.2009

Dnro 1250/4/07

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Esittelijäneuvos Eero Kallio

RIKOSASIAN SOVITTELUSSA ASIANOMISTAJALLE ON TARJOTTAVA VAIHTOEHTOISIA SOPIMUSMALLEJA

1 KANTELU

Kantelija arvostelee kirjeessään Tampereen sosiaaliasema Paussissa kesällä 2006 suoritettua rikosasian sovittelua. Sovittelussa sovittu työnteko oli epäonnistunut. Kantelijan mukaan vahingontekoon syyllistyneet ja sovitteluun osallistuneet pojat olivat jopa anastaneet sovittelytyönsä aikana työkohteesta rahaa 300 euroa. Kun kantelija oli ollut yhteydessä syyttäjään tarkoituksenaan viedä asia kärjäoikeuden käsiteltäväksi, hän oli saanut tietää, ettei sovittelussa asiassa voitu jatkaa rikosprosessia, koska kantelija oli peruuttanut asianomistaja rikoksen esitutkinnassa esittämänsä rangaistusvaatimuksen.

Kantelija ei ollut kuullut mitään anastusrikoksen tutkinnasta. Hän esitti epäilynsä tutkintatoimien laiminlyömisestä.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumat

Saadun selvityksen mukaan Tampereen kaupungin sosiaaliasema Paussiin oli 1.7.2006 tullut Tampereen kihlakunnan poliisilaitokselta aloite sovittelumenettelyn käynnistämisestä 6.6.2006 tapahtuneessa vahingontekoasiassa, jossa asianomistajana oli kantelijan edustama osakeyhtiö. Teosta epäiltyinä oli kaksi poikaa, joista toinen oli tapahtumahetkellä 14-vuotias ja toinen 16-vuotias. Molemmat rikoksesta epäillyt olivat ilmoittaneet halukkuutensa asian sovitteluun jo rikoksen esitutkintavaiheessa.

Sosiaaliasema Paussissa asian hoito annettiin kahdelle vapaaehtoiselle sovittelijalle A:lle ja B:lle. Sovittelutilaisuus järjestettiin 8.8.2006.

Sovittelussa osapuolet pääsivät sopimukseen, jonka mukaan pojat korvaavat aiheuttamansa 600 euron suuruisen vahingon tekemällä työtä - - - yhtenä viikonloppuna. Asiasta laadittiin kirjallinen sovittelusopimus, jonka asianosaiset sekä alaikäisten epäiltyjen huoltajat ja sovittelijat allekirjoittavat. Sopimukseen on kirjattu, että asianomistaja (siis kantelijan edustama yhtiö) luopuu rangaistusvaatimuksista. Sopimuksesta lähetettiin oma kappale asianosaisille sekä lisäksi jäljennös tiedoksi Tampereen syyttäjä nvirastoon.

Sovittelun mukainen työ suoritettiin 19.–20.8.2006 - - -. Kantelija oli järjestänyt työlle valvojan. Kantelija soitti sosiaaliasema Paussiin 21.8.2006 ja ilmoitti, että rikoksesta epäillyt pojat olivat tehneet työtä sopimuksen mukaan lauantaina 19.8. ja sunnuntaina 20.8. aamun, jolloin oli ilmennyt, että työtä valvoneelta henkilöltä oli anastettu 300 euroa.

Kantelija ilmoitti puhelinkeskustelun yhteydessä, että hän katsoo työkorvauksen jääneen toteuttamatta ja sopimuksen osaltaan rauenneeksi.

Sosiaaliasema Paussista tiedusteltiin asian käsittelyä Tampereen syyttäjänvirastosta, jolloin ilmeni, että apulaissyöttäjä oli tehnyt asiassa syyttämättäjäyttämispäätöksen 15.8.2006. Perusteena oli se, että kantelija oli sovittelusopimuksessa peruuttanut syytepyyntönsä.

3.2

Säännökset

Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta sisältää säännökset sovittelumenetelmästä ja siihen osallistuvien henkilöiden vastuusta.

Lain 1 §:n mukaan rikosasioiden sovittelulla tarkoitetaan maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille järjestetään mahdollisuus puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä rikoksesta sen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyrkiä omatoimisesti sopimaan toimenpiteistä niiden hyvittämiseksi.

Lain 4 §:ssä määritellään sovittelutoiminnan henkilöt, kuten esimerkiksi sovittelija, jolla tarkoitetaan tehtävään koulutettua henkilöä, joka hoitaa yksittäisiä sovittelutehtäviä sosiaalitoimiston ohjauksen ja valvonnan alaisena. Sovittelijat ovat useimmiten yksityishenkilöitä, joilla on asianmukainen koulutus sovittelutehtävän hoitamiseen.

Edellä kerrotussa laissa ei ole säädetty, toimivatko sovittelijat virkavastuulla. Eduskunnan lakivaliokunta totesi kuitenkin mietinnössään 13/2005 vp, että hallituksen esityksen perusteluissa ei ollut lainkaan käsitelty kysymystä sovittelutoimintaan osallistuneiden henkilöiden oikeudellisesta vastuusta. Tämän vuoksi valiokunta totesi käsityksensä, että sovittelutoiminnan vastuuhenkilö, sovittelun ohjaaja ja sovittelija ovat kaikki rikoslain 40 luvun 11 §:n 5 kohdassa tarkoitettuja julkista valtaa käyttäviä henkilöitä ja että heihin voidaan soveltaa rikoslain 40 lukuun sisältyviä virkamiehiä koskevia virkarikossäännöksiä. Mainitut henkilöt kuuluvat siten myös eduskunnan oikeusasiamiehen valvonnan piiriin.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 §:n mukaan virallisen syyttäjän tehtävänä on nostaa rikoksesta syyte ja ajaa sitä. Jos syytteen nostamiselle on säädetty erityisiä ehtoja, kuten asianomistajan syyttämispyyntö tai viranomaisen määräys tai suostumus, noudatetaan niitä.

Jos asianomistaja peruuttaa syyttämispyyntönsä, hänellä ei ole oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 16 §:n mukaan sen jälkeen oikeutta esittää rikoksen johdosta syyttämispyyntöä. Jos virallinen syyttäjä ei saa nostaa rikoksesta syytettä ilman asianomistajan syyttämispyyntöä ja jos asianomistaja on peruuttanut pyynnön ennen kuin syyttäjä on nostanut syytteen, syyttäjäkään ei saa nostaa rikoksesta syytettä.

3.3

Arviointi

Tiedustelin selvityspyynnössäni erityisesti sitä, onko kantelijalle kerrottu sovittelun yhteydessä, mitä syyttämispyyntöstä tai rangaistusvaatimuksesta luopuminen merkitsee ja olisiko kantelijan ollut mahdollista tehdä ehdollinen sopimus siten, että hän olisi luopunut rangaistusvaatimuksesta vasta sen jälkeen, kun sovittu työ oli tehty.

Sovittelutoiminnan vastuuhenkilö on selvityksensä mukaan keskustellut puhelimitse asiaa sovittelun B:n kanssa. B kertoi, että hän ei muista tarkkaan yksittäisessä sovitteluasiassa käytettyjä keskusteluja. B on kuitenkin yleensä sovittelussa useamminkin kerran käynyt lävitse asianomistajan rangaistusvaatimuksen ja siitä luopumisen merkityksen. Hän ei usko, että rangaistusvaatimuksesta luopumista olisi kirjattu sovittelusopimukseen, jos kantelijan kanssa ei olisi asiasta keskusteltu ja jos tämä ei olisi ollut tietoinen luopumisen vaikutuksista.

Sovittelija A on kertonut sovittelutoiminnan vastuuhenkilölle muistavansa kysymyksessä olevan tapauksen. Kantelijalle oli A:n mukaan kerrottu sovittelun yhteydessä rangaistusvaatimuksesta luopumisen merkitys. Lisäksi kantelija oli kertonut sovittelun yhteydessä konsultoineensa asiassa lakiasiantuntijaa ja päätyneensä siihen, että sovittelu on asiassa paras menettelytapa jo siksi, että tässä asiassa rangaistusta olisi ollut poikien iästä johtuen mahdollista vaatia vain toiselle epäillyistä. Sopimusta ei toisen sovittelijan mukaan laadittu ehdollisena, koska asian ratkaiseminen yhdellä kertaa nähtiin tuolloin parhaana vaihtoehtona ja se oli yleinen toimintatapa tämältyyppisissä asioissa.

Sovittelussa on mahdollista laatia myös ehdollinen sopimus, jossa asianomistaja ilmoittaa luopuvansa syytteestä vasta sen jälkeen, kun sovittelussa sovittu työ on tehty. Saadusta selvityksestä on pääteltävissä, että kantelijalle on kerrottu rangaistusvaatimuksesta luopumisen merkitys. Menettelyä, jossa asianomistaja luopuu rangaistusvaatimuksestaan sovittelusopimusta tehtäessä, on suositeltu myös syyttäjänvirastosta. Tästä on ilmeisesti tullut tavanomainen menettelytapa.

Selvityksen mukaan sovittelutoimiston ja syyttäjänviraston kanssa on neuvoteltu sovitteluasioihin liittyvistä toimintatavoista. Neuvotteluissa päädyttiin siihen, että pääsääntöisesti sovittelussa käsiteltävät asiat pyritään ratkaisemaan yhdellä kertaa. Syntynyt sovittelusopimus lähetetään mahdollisimman nopeasti tiedoksi syyttäjälle syyteasian ratkaisemista varten. Ehdollisen sopimuksen tekeminen on mahdollista, mikäli raha- tai työkorvaussuoritus tapahtuu kohdullisessa ajassa ja asiassa on sovittu kyseessä olevan rikosasian syyttäjän kanssa.

Tältä osin totean, että vaihtoehtoisten sopimusmallien esiintuominen on asianomistajan kannalta tärkeää. Ehdollisessa sopimusmallissa rangaistusvaatimuksista luovuttaisiin vasta sen jälkeen, kun asianomistaja ilmoittaa sovitun työn tehdyksi. Ehdollisessa sopimuksessa rangaistusvaatimusmahdollisuuden säilyttäminen asianomistajalla antaa takeita sovitun työn tekemisestä. Ehdollisen sopimuksen tarjoamista ja käyttämisestä ei käsitykseni mukaan saisi jättää tekemättä ainakaan sillä perusteella, että se on työläämpi. Edellytyksenään on asiasta sopiminen asianomaisen syyttäjän kanssa.

Käsitykseni mukaan asiassa ei ole menetelty lainvastaisesti tai muutoinkaan virheellisesti. Totean kuitenkin käsitykseni, että vaihtoehtoisen mallin esiintuominen olisi asianomistajan edun kannalta perusteltua.

Kantelijan mainitseman anastusrikoksen tutkinnan osalta totean, että epäillyt pojat ovat myöntäneet anastuksen tapahtuneen. Esitutkinta asiassa on suoritettu. Asian enempi seuraaminen ei kuulu tämän kantelun tutkintaan.

4

TOIMENPITEET

Asia ei anna aihetta muuhun kuin että saatan käsitykseni vaihtoehtoisten sovittelumallien tarjoamisesta Tampereen kaupungin Pirkanmaan sovittelutoimiston ja sosiaaliasema Paussin tietoon.

Tässä tarkoituksessa lähetän Tampereen kaupungin Pirkanmaan sovittelutoimistolle jäsenen tältä päätöksestäni.